ELS "CABALLEROS DE CUANTÍA" I LA GUERRA

Per JULI OCHOA

Il·lustració de la portada: Miguel Pérez de la Doncella lliurant un penco com a contribució a guerra.

Llibre no venal
Maquetació i edició de l'autor
Sant Just Desvern (Baix Llobregat), febrer de 2026

ELS “CABALLEROS DE CUANTÍA” I LA GUERRA.

(UNA HISTÒRIA DEL MEU AVI ONZÈ)

Juli Ochoa González

ELS "CABALLEROS DE CUANTÍA" I LA GUERRA. (UNA HISTÒRIA DEL MEU AVI ONZÈ)

Situem-nos a mitjan segle XVI, quan amb prou feines havien transcorregut cinquanta anys des de la conquesta del regne de Granada pels Reis Catòlics,

En aquell temps la vila jaenesa de Linares, que aquí podeu veure en una il·lustració d'aquell temps, vivia encara immersa en un profund procés de transformació.

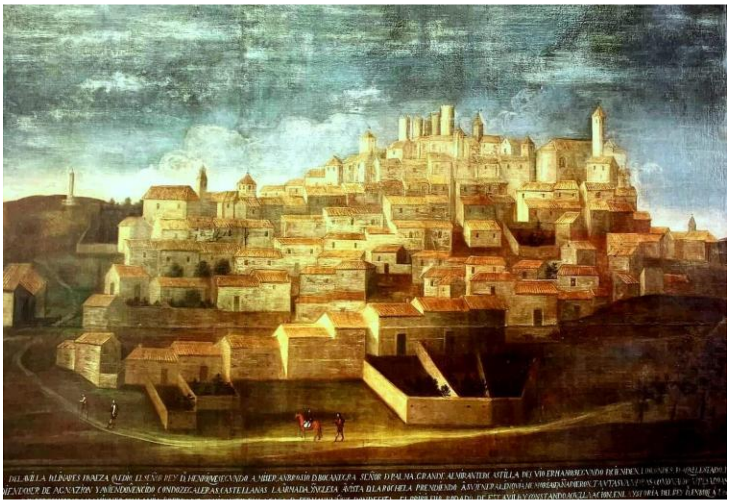

Vista de Linares, reproducció d'una pintura d'autor anònim de l'escola cordobesa que es conseva al palau de Fernán Núñez.

Feia poc temps que havia aconseguit independitzar-se administrativament de la ciutat de Baeza, que durant molt de temps havia estat la seva ciutat mare i el principal centre de poder de la regió.

Aquesta emancipació municipal era relativament recent, i la població de Linares continuava marcada per les conseqüències d'un llarg passat com a terra de frontera entre dos mons: el cristià i el sarraí.

Hidalgos espanyols del Segle XVI.

Aquella condició fronterera, que havia durat segles, havia deixat una profunda empremta en la societat, tant en la seva organització com en la seva mentalitat.

Dins d'aquella estructura social clarament jerarquitzada, el grup dominant era el dels "hidalgos". Es tractava del nivell més baix de la noblesa, però, malgrat això, constituïen un estament privilegiat.

La seva condició derivava del fet de ser descendents dels

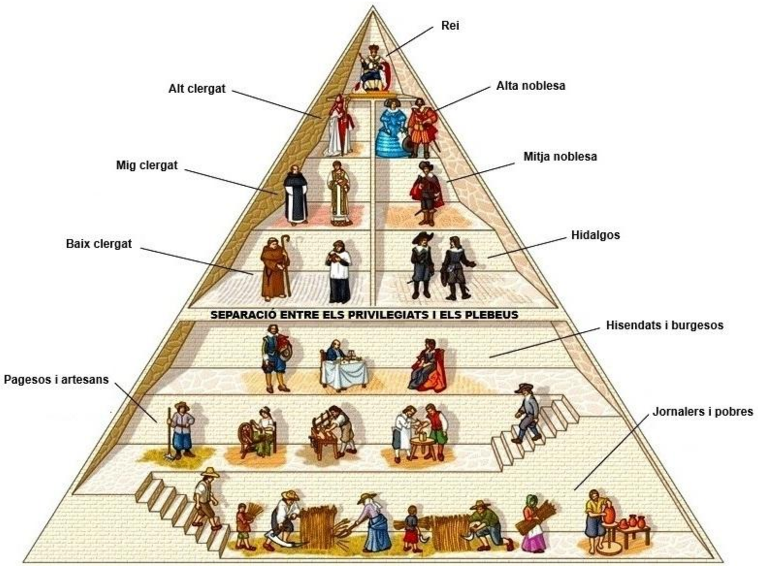

Estructura de la societat durant el Segle XVI.

cavallers que havien participat en la conquesta i repoblació d'aquells territoris, i aquesta herència els conferia un prestigi social reconegut.

La seva posició estava avalada per un principi àmpliament acceptat, resumit en la frase: «La fidalguía es nobleza que viene a los omes por manera de linaje», és a dir, que la noblesa provenia del llinatge (noblesa de sang) i no necessàriament de la riquesa personal.

Aquest estatus no era només honorífic, sinó que comportava avantatges molt concrets, com no poder ser torturats ni haver d'anar a presó per deutes, però entre tots ells destacava l'exempció del pagament de determinats impostos.

Per aquest motiu, els hidalgos mostraven sempre un gran interès a conservar i acreditar documentalment la seva condició, ja que perdre-la sovint significava també perdre aquests avantatges.

Aquí podeu veure l'executòria d'Hidalguia d'un avantpassat meu, d'una altra branca més directa que la del protagonista d'aquesta historia, no com aquest. Aquell si que era era un autèntic hidalgo "pota negra"

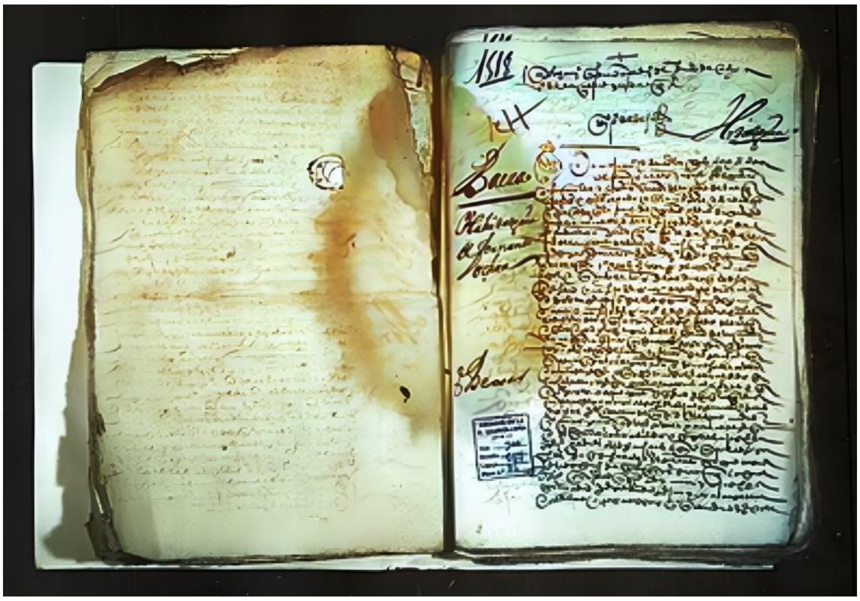

Executòria d'Hidalguia. Real Chancillería de Granada.

Aquests privilegis fiscals que gaudien els hidalgos representava un benefici econòmic considerable, especialment en una societat on les càrregues fiscals podien ser molt pesades.

Al capdavall, com sempre ha passat, els interessos econòmics tenien un pes determinant.

En contrast amb els hidalgos, la resta de la població estava formada pels anomenats "pecheros". Aquest terme designava tota aquella inmensa majoria de gent menys afavorida i que, a més, estaven obligats a pagar impostos i a suportar el pes econòmic del funcionament d'aquella societat.

Era un grup molt ampli i heterogeni, que incloïa des de petits propietaris fins a artesans, comerciants i treballadors.

Tot i que eren els que sostenien amb el seu esforç tota l'estructura econòmica del país, ocupaven el nivell inferior de l'escala social.

Els "Pecheros", la menys afavorida classe social sobre la qual se sustentava, en canvi, la resta de la societat d'aquell temps.

La seva condició de plebeus els situava en una posició de subordinació i, sovint, eren objecte de menyspreu per part dels estaments privilegiats.

Un acomodat "Caballero de Cuantía"

No obstant això, el llarg període de guerres que havia caracteritzat la regió havia creat una situació intermèdia per a alguns membres d'aquest grup. En concret, aquells plebeus que disposaven d'una certa capacitat econòmica més aviat considerable, podien accedir a un estatus en certa manera equiparable al dels privilegiats gràcies a institució coneguda pel nom de "Caballeros de Cuantía".

Aquesta figura representava una mena de promoció social, ja que els permetia assolir una posició molt propera a la dels hidalgos. La seva admissió en aquest estatus no depenia del llinatge, sinó de la seva capacitat per complir unes obligacions molt concretes.

Un cavaller preparat per participar en un "alarde".

Havien de mantenir un cavall en condicions adequades per a la guerra, disposar de l'armament corresponent i participar en els "alardes" anuals, que eren revistes o desfilades militars destinades a comprovar el seu estat de preparació. A més, estaven obligats a acudir a la guerra quan fossin requerits per les autoritats.

Aquestes obligacions no eren simbòliques, i el seu incompliment podia comportar sancions realment importants. A canvi, però, obtenien privilegis fiscals i un reconeixement social que millorava notablement la seva posició dins la comunitat.

Amb la conquesta de Granada ja llunyana en el temps i sense guerres immediates que poguéssin reclamar la seva participación en elles, la situació dels "Caballeros de Cuantía" s'havia convertit en una posició especialment còmoda i avantatjosa.

Aquest era el cas del meu avi onzè, Miguel Pérez de la Doncella, fill dels meus avis dotzens Francisco Luís Pérez de la Doncella i Maria de Mosquera.

Gràcies a l'herència rebuda dels seus pares, gaudia d'una situació econòmica molt favorable, fins i tot superior a la que tenien alguns hidalgos.

Aquesta prosperitat li permetia mantenir el cavall requerit i complir formalment les obligacions associades al seu estatus. A canvi, es beneficiava d'importants exempcions fiscals i d'un notable prestigi social.

En la pràctica, les seves obligacions es limitaven sovint a participar en els "alardes", que eren més aviat actes de lluïment que no pas preparatius reals per a la guerra.

Un "alarde", tal com es feia en el Segle XVI.

Retrat d’Abén Humeya segons el gravador holandés Theodor Matham (1605-1676)

En definitiva, ser “Caballero de Cuantía” representava una situació molt avantatjosa, amb beneficis tangibles i riscos pràcticament inexistents.

Però aquesta situació tranquil·la no havia de durar per sempre. L’any 1568, els moriscos de les Alpujarres, cansats de les restriccions i pressions que patien sota el domini cristià, es van alçar en armes. Liderats pel seu cabdill Muhammad Ibn Umayya (“Abén Humeya” segons els castellans), descendent del llinatge d’un dels nets del profeta Mahoma, van iniciar una revolta que va posar en perill l’estabilitat de la regió.

Davant d’aquesta situació, el rei Felip II va ordenar la mobilització de forces per sufocar la rebel·lió. Entre els comandaments enviats hi havia el marquès de Mondéjar, que es va posar al capdavant de les tropes reials.

En aquell exèrcit hi participava també un altre avantpassat meu, un hidalgo dels de veritat: Juan de Ochoa y Navarrete, fill d’Hernando Sánchez Ochoa i d’Elvira de Navarrete, veí de Baeza, capità de la “Compañía de los Ducientos Ballesteros del Señor Santiago”, de Baeza, una milícia que havia estat creada pel rei Ferran III de Castella en el segle XIII, i membre directe del meu llinatge i descendent també directe dels cavallers que havien conquerit aquella plaça andalusa tres segles i mig abans.

Un oficial d’aquell exèrcit, tal com ho era el capità Juan de Ochoa.

La crida a les armes no va trigar a arribar a Linares. Els flamants “Caballeros de Cuantía” van ser mobilitzats per participar en aquella campanya.

Aquesta vegada, però, la situació era molt diferent dels habituals “alardes”. No es tractava d’una simple exhibició, sinó d’una guerra real, amb tots els riscos que això comportava.

Davant d’aquesta perspectiva, Miguel Pérez de la Doncella es va trobar en una situació compromesa. No podia negar-se a complir amb les seves obligacions, ja que això podia comportar conseqüències greus, tant legals com socials, i la primera seria perdre aquell

Aspecte que més o menys presentaría el substitut.

fantàstic "estatus" del que gaudia. Per això, va començar a buscar alternatives que li permetessin evitar el perill sense perdre els seus privilegis.

Una de les solucions possibles era contractar un substitut que anés a la guerra en el seu lloc. Aquesta pràctica era factible, especialment en un context on moltes persones es trobaven en dificultats econòmiques i estaven disposades a assumir el risc a canvi d'una compensació. Miguel va aconseguir trobar algú disposat a substituir-lo.

Pel que fa a l'armament, la seva possible pèrdua no representava un problema insalvable, ja que sempre es podia tornar a adquirir més endavant. Però el cavall era una altra qüestió. Els cavalls eren animals costosos, tant de comprar com de mantenir, i representaven un bé valuós.

Per aquest motiu, va decidir enviar un cavall de poca qualitat, un vell rossí, en lloc d'un dels millors.

Durant un temps, aquesta estratègia li va permetre mantenir la tranquil·litat.

Però el seu intent d'eludir les seves responsabilitats no va passar desapercebut.

El 12 de gener de 1569, el llicenciat Pedro de Alarcón, alcalde major de Baeza, va enviar una requisitòria exigint que Miguel Pérez de la Doncella proporcionés un cavall adequat per al servei militar, ja que el que havia enviat no era en absolut apte per a la guerra. Aquest episodi va marcar un punt d'inflexió en la seva, fins llavors brillant, trajectòria social.

Miguel Pérez de la Doncella lliurant un penco desangelat.

Amb el pas del temps, el cognom Pérez de la Doncella va acabar desapareixent de la meva nissaga, i va ser substituït pel de Rus de las Navas, que era el de la seva esposa. Posteriorment, i a través de successius enllaços familiars, el cognom d'aquesta branca familiar meva va continuar evolucionant, passant per Granados, Fernández-Toyuela, Colás i Rodríguez, fins a arribar finalment a Ochoa, que, com ja sabreu, és el cognom que porto.